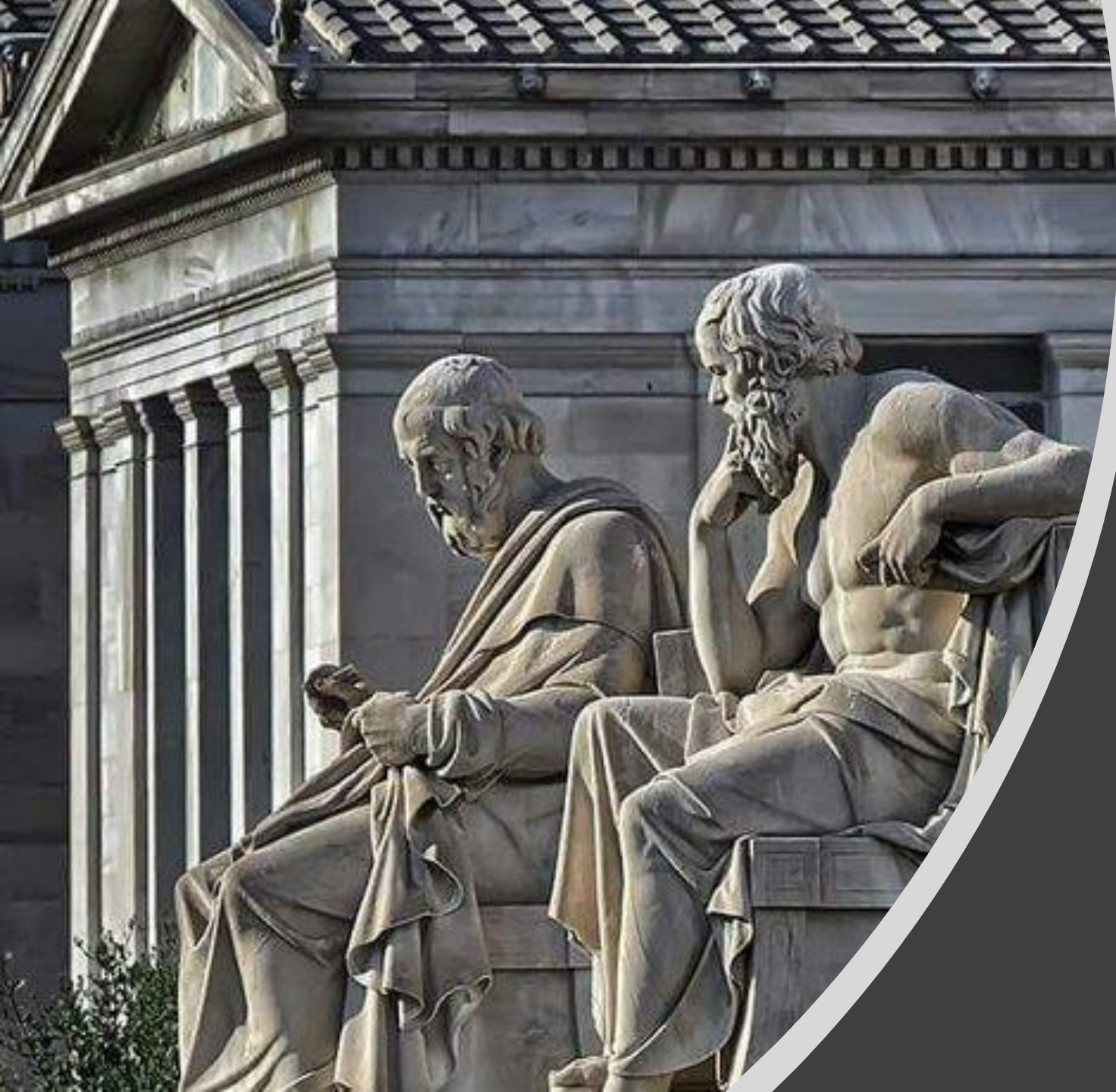

Αρχαία Ελληνική
Λογοτεχνική Κριτική
Μάθημα 7^ο: Οι εμπνευσμένοι
αλλά όχι σοφοί ποιητές

Διδάσκων: Μάριος Βάλβης-Γερογιάννης, Δρ. Φιλολογίας
(Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Φιλολογίας,
μάθημα επιλογής Ε' εξαμήνου)

Πλάτων
(428/7-348/7 π.Χ.)

Σύντομα βιογραφικά

- Από τη μεριά της μητέρας του καταγόταν από τον Σόλωνα. Ήταν ανιψιός του Κριτία, του επικεφαλής των Τριάκοντα τυράννων
- Μετά τον θάνατο του Σωκράτη λέγεται ότι ταξίδεψε αρκετά
- Περίπου το 387 π.Χ. ίδρυσε την Ακαδημία, το αρχαιότερο ίδρυμα πανεπιστημιακής μόρφωσης
- Πρώτος αυτός όρισε συστηματικά το περιεχόμενο της φιλοσοφίας
- Κατά βάση συνέγραψε έργα σε διαλογική μορφή. Όσοι διάλογοι θεωρούνται αυθεντικοί χωρίζονται συμβατικά στους: πρώιμους, μέσους και ύστερους. Στην πραγματικότητα, όμως, οι ασφαλείς ενδείξεις που διαθέτουμε για την απόλυτη χρονολόγηση του πλατωνικού έργου είναι **ελάχιστες**

Πλάτων και ποίηση

- Οι μελετητές των ποιητολογικών αναφορών στο πλατωνικό έργο συμφωνούν ως προς το ότι η σχέση του Πλάτωνα με την ποίηση χαρακτηρίζεται από μια βαθιά **αμφιθυμία**. Τα αρνητικά συναισθήματά του συνοψίζονται στην περίφημη φράση του **«παλαιὰ μὲν τις διαφορὰ φιλοσοφία τε καὶ ποιητικῆ»** (*Πολιτεία* Χ, 607b5-6), δηλ. **«την παλαιὰ διαμάχη μεταξύ φιλοσοφίας και ποιητικής»** – που σε μεγάλο βαθμό ο ίδιος την «κατασκεύασε» (αν και ορισμένες παλαιότερες ενδείξεις ανιχνεύονται στον φιλόσοφο Ξενοφάνη ή τον κωμικό ποιητή Αριστοφάνη). Επίσης, παρ' ότι κάποιες αναφορές στην ποίηση μοιάζουν αμφίσημες και έχουν διχάσει τους σχολιαστές (π.χ. η συμπερίληψή της στα είδη θεϊκής *μανίας* στον *Φαίδρο* 245a, κάτι που φαίνεται να έχει θετικές συνδηλώσεις στον συγκεκριμένο διάλογο), εντούτοις η περιβόητη **εξορία** ή **εκδίωξη** μεγάλου μέρους των ποιητών και του έργου τους από το ιδανικό κράτος (*Πολιτεία* ΙΙΙ, 398a-b4· πβ. Χ, 595a5-b1, 606e-608b3) καταδεικνύει με τον πιο εύγλωττο τρόπο το γεγονός ότι πολλά στοιχεία της ποιητικής παράδοσης ενοχλούσαν σφόδρα τον Πλάτωνα. Την ίδια στιγμή, όμως, ο ίδιος δεν παύει να είναι ένας χαρισματικός λογοτέχνης. Πέρα από τα εκατοντάδες ποιητικά παραθέματα που χρησιμοποιεί για να διανθίσει τον φιλοσοφικό του λόγο, μας προξενεί ακόμη μεγαλύτερη εντύπωση το γεγονός ότι ο Πλάτων, όποτε νιώθει πως τα διαλεκτικά επιχειρήματα έχουν εκπληρώσει τον στόχο τους και χρειάζεται να ειπωθεί κάτι καινούργιο, δεν διστάζει να καταφύγει στην ποιητική γλώσσα του **μύθου** προκειμένου να εκφράσει φιλοσοφικές αλήθειες

- Αν η απήχηση της ποίησης στην αρχαία ελληνική κοινωνία δεν ήταν τόσο μεγάλη, ο Πλάτων πιθανότατα δεν θα είχε μπει στον κόπο να την εξετάσει λεπτομερώς. Πιο συγκεκριμένα, το ακλόνητο έρεισμα του Ομήρου, του Ησιόδου και των άλλων ποιητών στην παραδοσιακή παιδεία προβλημάτιζε έντονα τον φιλόσοφο. Καθώς ο ίδιος, λόγω της προσήλωσής του στη διαλεκτική αναζήτηση της αλήθειας, γνώριζε επαρκώς τι είναι «καλό» και «ωφέλιμο» για την εκπαίδευση των πολιτών, μπορούσε ταυτόχρονα να διακρίνει πολύ εύκολα την ακαταλληλότητα των ποιητικών κειμένων ως μέσων για την ηθική διάπλαση της ανθρώπινης ψυχής. Υπήρξε, επομένως, σφοδρός *άντίτεχνος* και *άνταγωνιστής* (πβ. *Νόμοι* VII, 817b) της συντεχνίας των ποιητών, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορούσε τη διαπαιδαγώγηση των πολιτών και τη διδασκαλία των αρετών. Συνεπώς, η αρνητική κριτική του είχε ξεκάθαρα πολιτικά/ηθικά κίνητρα

- ❖ Το έργο του, ως διορθωτή των κακώς κειμένων της ποίησης, ο ίδιος πίστευε ότι νομιμοποιούνταν από την προνομιακή σχέση που του εξασφάλιζε η φιλοσοφία με τις Ιδέες και την αλήθεια

Διογένης Λαέρτιος, *Βίοι φιλοσόφων* III.4-6

Καὶ ἐπαιδεύθη μὲν γράμματα παρὰ Διονυσίῳ, οὐ καὶ
μνημονεύει ἐν τοῖς Ἀντερασταῖς. ἐγυμνάσατο δὲ παρὰ
Ἀρίστωνι τῷ Ἀργεῖῳ παλαιστῇ· ἀφ' οὗ καὶ Πλάτων διὰ τὴν
εὐεξίαν μετωνομάσθη, πρότερον Ἀριστοκλῆς ἀπὸ τοῦ
πάππου καλούμενος [ὄνομα], καθά φησιν Ἀλέξανδρος ἐν
Διαδοχαῖς. Ἐνιοὶ δὲ διὰ τὴν πλατύτητα τῆς ἐρμηνείας οὕτως
ὀνομασθῆναι· ἢ ὅτι πλατὺς ἦν τὸ μέτωπον, ὡς φησι Νεάνθης.

Εἰσὶ δ' οἱ καὶ παλαῖσαί φασιν αὐτὸν Ἴσθμοῖ, καθὰ καὶ
Δικαίαρχος ἐν πρώτῳ Περὶ βίων, καὶ γραφικῆς ἐπιμεληθῆναι
καὶ ποιήματα γράψαι, πρῶτον μὲν **διθυράμβους**, ἔπειτα καὶ
μέλη καὶ **τραγωδίας**. Ἰσχνόφωνός τε, φασίν, ἦν, ὡς καὶ
Τιμόθεός φησιν ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῷ Περὶ βίων. Λέγεται δ' ὅτι
Σωκράτης ὄναρ εἶδε κύκνου νεοττὸν ἐν τοῖς γόνασιν ἔχειν, ὃν
καὶ παραχρῆμα πτεροφυήσαντα ἀναπτῆναι ἠδὲ κλάγξαντα·

καὶ μεθ' ἡμέραν Πλάτωνα αὐτῷ συστήναι, τὸν δὲ τοῦτον
εἶπεῖν εἶναι τὸν ὄρνιν. Ἐφιλοσόφει δὲ τὴν ἀρχὴν ἐν
Ἀκαδημαίᾳ, εἶτα ἐν τῷ κήπῳ τῷ παρὰ τὸν Κολωνόν, ὡς φησιν
Ἀλέξανδρος ἐν Διαδοχαῖς, καθ' Ἡράκλειτον. Ἐπειτα μέντοι
μέλλων ἀγωνιεῖσθαι τραγωδία πρὸ τοῦ Διονυσιακοῦ
θεάτρου Σωκράτους ἀκούσας **κατέφλεξε** τὰ ποιήματα εἰπών·
Ἦφαιστε, πρόμολ' ὧδε· Πλάτων νύ τι σεῖο χατίζει.

Τούντεϋθεν δὴ γεγονώς, φασίν, εἴκοσιν ἔτη διήκουσε
Σωκράτους· ἐκείνου δ' ἀπελθόντος προσεῖχε Κρατύλῳ τε τῷ
Ἡρακλειτεῖῳ καὶ Ἐρμογένει τῷ τὰ Παρμενίδου φιλοσοφοῦντι.

Πλάτων, *Απολογία Σωκράτους* 20e6-22c8

Τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δὴ τίς ἐστὶν σοφία καὶ οἷα, μάρτυρα ὑμῖν παρέξομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαιρεφῶντα γὰρ ἴστε που. Οὗτος ἐμός τε ἐταῖρος ἦν ἐκ νέου καὶ ὑμῶν τῷ πλήθει ἐταῖρός τε καὶ συνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην καὶ μεθ' ὑμῶν κατῆλθε. Καὶ ἴστε δὴ οἷος ἦν Χαιρεφῶν, ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅτι ὀρμήσειεν. Καὶ δὴ ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς ἐλθὼν ἐτόλμησε τοῦτο μαντεύσασθαι –καί, ὅπερ λέγω, μὴ θορυβεῖτε, ᾧ ἄνδρες– ἤρετο γὰρ δὴ εἴ τις ἐμοῦ εἴη σοφώτερος.

Ἄνεϊλεν οὖν ἡ Πυθία **μηδένα σοφώτερον** εἶναι. [...] Μετὰ γὰρ τοὺς πολιτικοὺς ἦα ἐπὶ τοὺς ποιητὰς τοὺς τε τῶν τραγωδιῶν καὶ τοὺς τῶν διθυράμβων καὶ τοὺς ἄλλους, ὡς ἐνταῦθα ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληψόμενος ἐμαυτὸν ἀμαθέστερον ἐκείνων ὄντα. Ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ ποιήματα ἃ μοι ἐδόκει μάλιστα πεπραγματεῦσθαι αὐτοῖς, διηρώτων ἂν αὐτοὺς τί λέγοιεν, ἵν' ἅμα τι καὶ μανθάνοιμι παρ' αὐτῶν.

Αἰσχύνομαι οὖν ὑμῖν εἰπεῖν, ὦ ἄνδρες, τᾶληθῆ· ὅμως δὲ
ῥητέον. Ὡς ἔπος γὰρ εἰπεῖν ὀλίγου αὐτῶν ἅπαντες οἱ
παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν.
Ἔγνω οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ
σοφία ποιοῖεν ἃ ποιοῖεν, **ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ**
ἐνθουσιάζοντες ὥσπερ οἱ θεομάντεις καὶ οἱ χρησμοδοί· καὶ
γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά, ἴσασιν δὲ οὐδὲν ὧν
λέγουσι.

Τοιοῦτόν τί μοι ἐφάνησαν πάθος καὶ οἱ ποιηταὶ πεπονθότες,
καὶ ἅμα ἠσθόμην αὐτῶν διὰ τὴν ποίησιν οἰομένων καὶ τᾶλλα
σοφωτάτων εἶναι ἀνθρώπων ἃ οὐκ ἦσαν. Ἀπῆα οὖν καὶ
ἐντεῦθεν τῷ αὐτῷ οἰόμενος περιγεγονέναι ὥπερ καὶ τῶν
πολιτικῶν.

Δημόκριτος (±460-±370 π.Χ.)

- Απ. Β 18 DK: Καὶ ὁ Δημόκριτος ὁμοίως <‘ποιητῆς δὲ ἄσσα μὲν ἂν γράφῃ μετ’ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα ἐστίν...’>
- Απ. Β 21 DK: Ὁ μὲν Δημόκριτος περὶ Ὁμήρου φησὶν οὕτως· <‘Ὀμηρος φύσεως λαχὼν θεαζούσης ἐπέων κόσμον ἐτεκτῆνατο παντοίων’>, ὡς οὐκ ἐνὸν ἄνευ θείας καὶ δαιμονίας φύσεως οὕτως καλὰ καὶ σοφὰ ἔπη ἐργάσασθαι.

Πλάτων, *Ἴων*

- Οι περισσότεροι σχολιαστές τοποθετούν τον *Ίωνα* στους πρώιμους διαλόγους. Θέμα του είναι η ποίηση και συγκεκριμένα η ποιητική έμπνευση· δεν αποκλείεται, μάλιστα, η λ. *ποιητική* ως ουσιαστικοποιημένο επίθετο να εμφανίζεται για πρώτη φορά εδώ. Ο *Ίων* αποτελεί ένα «σκαλοπάτι» προς τη συνολική επίθεση που θα εξαπολύσει εναντίον της ποίησης ο Σωκράτης στην *Πολιτεία*. Αποτελεί, επιπλέον, την καλύτερη πηγή που διαθέτουμε για τις δημόσιες απαγγελίες των ραψωδών στους κλασικούς χρόνους
- «Στον *Ίωνα* ο Πλάτων θα αξιοποιήσει την παραδοσιακή εικόνα της επικοινωνίας του ποιητή με τη Μούσα και θα προσφύγει στην ορολογία της τέχνης και της *έπιστήμης* για να ενισχύσει τα συμπεράσματα αυτά [δηλ. της *Απολογίας Σωκράτους*, σχετικά με την αδυναμία των ποιητών να ερμηνεύσουν τα ίδια τους τα έργα]: η ποίηση, υποστηρίζει, οφείλεται σε ένα είδος έκστασης ή κυριαρχίας του ποιητή από τη Μούσα που αποκλείει την έλλογη κατανόηση· έτσι, όπως είχε δείξει και η ανεξάρτητη εξέταση των ποιητών από τον Σωκράτη [στην *Απολογία Σωκράτους*], η επιτυχημένη ποίηση δεν είναι προϊόν τέχνης ή επιστήμης, αλλά οφείλεται κυριολεκτικά στο θείο.» (Μπουρλογιάννη 2017: 456)
 - ❖ Για το περιεχόμενο της λ. *τέχνη*, βλ. Μπουρλογιάννη (2017: 453): «Στους πρώιμους πλατωνικούς διαλόγους η κριτική των διαφόρων “ειδημόνων” αναπτύσσεται με τη βοήθεια του ερωτήματος της τέχνης. Στους διαλόγους αυτούς η τέχνη υπό μια αυστηρή έννοια εμφανίζεται αλληλένδετη με την *έπιστήμη* και γίνεται αντιληπτή ως μια ορθολογική δεξιότητα ή δραστηριότητα, η οποία αφορά ένα προσδιορισμένο πεδίο, είναι διδακτική και χρήσιμη.»

❖ Η Murray (1995: 10) σημειώνει ότι η επιλογή του Πλάτωνα, σε αρκετά διαφορετικά έργα του, να αρνηθεί στους ποιητές την ιδιότητα επιδέξιων τεχνιτών πρέπει να ερμηνευθεί στο πλαίσιο του αυξανόμενου επαγγελματισμού των ποιητών στην κοινωνία της εποχής του

- Ενώ, δηλαδή, ο Σωκράτης φαινομενικά επαινεί τους ποιητές και τους ραψωδούς συνδέοντάς τους με τη Μούσα, στην πραγματικότητα εγείρει έναν προβληματισμό σχετικά με τη γνωσιακή τους κατάσταση. Αντί να τους εγκωμιάζει, ο Σωκράτης εντέλει τους υπονομεύει. Δεν πρέπει, επομένως, να μας διαφύγει το στοιχείο ότι η θεωρία περί μιας «μαγνητικής αλυσίδας» που διοχετεύει τη θεία έμπνευση από τις Μούσες στους ποιητές, κατόπιν στους ραψωδούς-υποκριτές και, τέλος, στο ακροατήριο, ενέχει οπωσδήποτε κάποιον σαρκασμό ή ειρωνεία. Αν και η ποίηση εδώ δεν βάζεται ευθέως, οι αντιπρόσωποί της καλούνται οπωσδήποτε να δώσουν εξηγήσεις
- Ο Πλάτων αντλεί την έννοια του *ένθουσιάζειν* («βρίσκομαι σε κατάσταση θείας έκστασης και μανίας») από τον Δημόκριτο, στον οποίο απαντά για πρώτη φορά η λ. *ένθουσιασμός* (απ. Β 18 DK, πάλι με αναφορά στην ποίηση). Ενώ όμως ο Αβδηρίτης φιλόσοφος δεν φαίνεται να θεωρεί ασυμβίβαστες την τέχνη και τη θεία έμπνευση (πβ. απ. Β 21 DK), ο Πλάτων διαρκώς αντιδιαστέλλει τις δύο έννοιες για τις ανάγκες της επιχειρηματολογίας του

Περιεχόμενο του διαλόγου

- Ο Ίων από την Έφεσο είναι ένας επιτυχημένος ραψωδός, ο οποίος βρίσκεται στην Αθήνα για να λάβει μέρος στα Παναθήναια, ενώ προσφάτως είχε αποσπάσει το πρώτο βραβείο στους ραψωδικούς αγώνες των Ασκληπιείων, στην Επίδαυρο. Μαθαίνουμε ότι απαγγέλλει τα έπη του Ομήρου με υποβλητικό θεατρικό τρόπο και εντυπωσιακή περιβολή μπροστά σε μεγάλα πλήθη, χωρίς τη συνοδεία λύρας. Όσον αφορά τις διανοητικές του ικανότητες, συχνά παρατηρείται ότι δεν πρόκειται για κάποιον ιδιαίτερα εύστροφο ομιλητή
- Ο Σωκράτης ρωτά τον Ίωνα εάν οι ικανότητές του στην απαγγελία και στην ερμηνεία των υπόλοιπων ποιητικών έργων είναι αντάξιες με εκείνες που τον διακρίνουν στον Όμηρο. Ο Ίων απαντά πως οι άλλοι ποιητές τον αφήνουν παγερά αδιάφορο
- Ο Σωκράτης εξηγεί στον Ίωνα ότι στην πραγματικότητα δεν κατέχει κάποια τεχνική γνώση γύρω από την ποίηση (και ούτε καν υπάρχει τέτοιο πράγμα), αφού η Μούσα εμπνέει σε κάθε ποιητή συγκεκριμένα λόγια τα οποία εκείνοι εκφέρουν βρισκόμενοι σε κατάσταση θεοληψίας. Το ίδιο παθαίνει ο κάθε ραψωδός, που εμπνέεται με τη σειρά του από κάποιον ποιητή (με την ίδια θεϊκή δύναμη που ανάγεται τελικώς στη Μούσα)
- Ο Ίων διαφωνεί αρχικά με τον συνομιλητή του. Μόλις όμως ο Σωκράτης τον ρωτάει ποια τεχνική γνώση από όσες αναφέρονται στα ομηρικά έπη κατέχει στην εντέλεια, ο ραψωδός δυσκολεύεται να απαντήσει και καταλήγει στο ότι η τέχνη που γνωρίζει καλύτερα είναι η στρατηγική. Εντέλει, όμως, αναγκάζεται να αποδεχτεί τη θεϊκή προέλευση του χαρίσματός του, στριμωγμένος από τις ερωτήσεις και τα διλήμματα που του θέτει ο Σωκράτης

*l*ων 533c4-535a2

ΙΩΝ. Οὐκ ἔχω σοι περὶ τούτου ἀντιλέγειν, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐμαυτῷ σύνοιδα, ὅτι περὶ Ὅμηρου κάλλιστ' ἀνθρώπων λέγω καὶ εὐπορῶ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες μέ φασιν εὖ λέγειν, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐ. Καίτοι ὄρα τοῦτο τί ἔστιν.

ΣΩ. Καὶ ὄρῳ, ὦ Ἴων, καὶ ἔρχομαί γέ σοι ἀποφανόμενος ὃ μοι δοκεῖ τοῦτο εἶναι. Ἔστι γὰρ τοῦτο **τέχνη μὲν οὐκ ὄν** παρὰ σοὶ περὶ Ὅμηρου εὖ λέγειν, ὃ νυνδὴ ἔλεγον, **θεία δὲ δύναμις** ἣ σε κινεῖ, ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ ἦν Εὐριπίδης μὲν **Μαγνητίν** ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ Ἡρακλείαν.

Καὶ γὰρ αὕτη ἡ λίθος οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς δακτυλίους ἄγει τοὺς
σιδηροῦς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντίθησι τοῖς δακτυλίοις ὥστ' αὐ
δύνασθαι ταῦτόν τοῦτο ποιεῖν ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν
δακτυλίους, ὥστ' ἐνίοτε **ὄρμαθὸς** μακρὸς πάνυ σιδηρίων καὶ
δακτυλίων ἐξ ἀλλήλων ἤρτηται· πᾶσι δὲ τούτοις ἐξ ἐκείνης τῆς
λίθου ἡ δύναμις ἀνήρτηται. Οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν
ποιεῖ αὐτή, διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων ἄλλων **ἐνθουσιαζόντων**
ὄρμαθὸς ἐξαρτᾶται.

Πάντες γὰρ οἷ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ οὐκ ἐκ τέχνης ἀλλ’
ἐνθεοὶ ὄντες καὶ κατεχόμενοι πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι
ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ
κορυβαντιῶντες οὐκ ἔμφρονες ὄντες ὀρχοῦνται, οὕτω καὶ οἱ
μελοποιοὶ οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ’
ἐπειδὴν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἀρμονίαν καὶ εἰς τὸν ῥυθμόν,
βακχεύουσι καὶ κατεχόμενοι, ὥσπερ αἱ βᾶκχαι ἀρύονται ἐκ τῶν
ποταμῶν μέλι καὶ γάλα κατεχόμεναι, ἔμφρονες δὲ οὔσαι οὐ, καὶ
τῶν μελοποιῶν ἡ ψυχὴ τοῦτο ἐργάζεται, ὅπερ αὐτοὶ λέγουσι.

Λέγουσι γὰρ δήπουθεν πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταὶ ὅτι ἀπὸ κρηνῶν
μελιρρύτων ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι
τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω
πετόμενοι· καὶ ἀληθῆ λέγουσι. Κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητῆς
ἐστὶν καὶ πτηνὸν καὶ ἱερόν, καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν
πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται καὶ ἔκφρων καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν
αὐτῷ ἐνῆ· ἕως δ' ἂν τουτὶ ἔχη τὸ κτῆμα, ἀδύνατος πᾶς ποιεῖν
ἄνθρωπός ἐστὶν καὶ χρησμοδεῖν.

Ἄτε οὖν **οὐ τέχνη** ποιοῦντες καὶ πολλὰ λέγοντες καὶ καλὰ περὶ
τῶν πραγμάτων, ὥσπερ σὺ περὶ Ὀμήρου, **ἀλλὰ θεία μοίρα,**
τοῦτο μόνον οἷός τε ἕκαστος ποιεῖν καλῶς ἐφ' ὃ ἡ Μοῦσα
αὐτὸν ὥρμησεν, ὁ μὲν διθυράμβους, ὁ δὲ ἐγκώμια, ὁ δὲ
ὑπορχήματα, ὁ δ' ἔπη, ὁ δ' ἰάμβους· τὰ δ' ἄλλα **φαῦλος**
αὐτῶν ἕκαστός ἐστιν. **Οὐ γὰρ τέχνη** ταῦτα λέγουσιν **ἀλλὰ**
θεία δυνάμει, ἐπεὶ, εἰ περὶ ἑνὸς τέχνη καλῶς ἠπίσταντο
λέγειν, κἂν περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων·

διὰ ταῦτα δὲ ὁ θεὸς ἐξαιρούμενος τούτων τὸν νοῦν τούτοις
χρῆται ὑπηρέταις καὶ τοῖς χρησμοδοῖς καὶ τοῖς μάντεσι τοῖς
θείοις, ἵνα ἡμεῖς οἱ ἀκούοντες εἰδῶμεν ὅτι **οὐχ οὗτοί εἰσιν** οἱ
ταῦτα λέγοντες οὕτω πολλοῦ ἄξια, οἷς νοῦς μὴ πάρεστιν, **ἀλλ’**
ὁ θεὸς αὐτός ἐστὶν ὁ λέγων, διὰ τούτων δὲ φθέγγεται πρὸς
ἡμᾶς.

Μέγιστον δὲ τεκμήριον τῷ λόγῳ Τύννιχος ὁ Χαλκιδεύς, ὃς ἄλλο μὲν οὐδὲν πώποτε ἐποίησε ποίημα ὅτου τις ἂν ἀξιώσειεν μνησθῆναι, τὸν δὲ παίωνα ὃν πάντες ᾄδουσι, σχεδόν τι πάντων μελῶν κάλλιστον, ἀτεχνῶς, ὅπερ αὐτὸς λέγει, “εὖρημά τι **Μοισᾶν**.”

ἐν τούτῳ γὰρ δὴ μάλιστα μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι ἡμῖν,
ἵνα μὴ διστάζωμεν, ὅτι **οὐκ ἀνθρώπινά** ἐστὶν τὰ καλὰ ταῦτα
ποιήματα οὐδὲ ἀνθρώπων, **ἀλλὰ θεῶν καὶ θεῶν**, οἱ δὲ
ποιηταὶ οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἐρμηνῆς εἰσὶν τῶν θεῶν, **κατεχόμενοι** ἐξ
οἴτου ἂν ἕκαστος κατέχηται. Ταῦτα ἐνδεικνύμενος ὁ θεὸς
ἐξεπίτηδες διὰ τοῦ φαυλοτάτου ποιητοῦ τὸ κάλλιστον μέλος
ἤσεν· ἢ οὐ δοκῶ σοι ἀληθῆ λέγειν, ὦ Ἴων;

*l*ωv 535e7-536d3

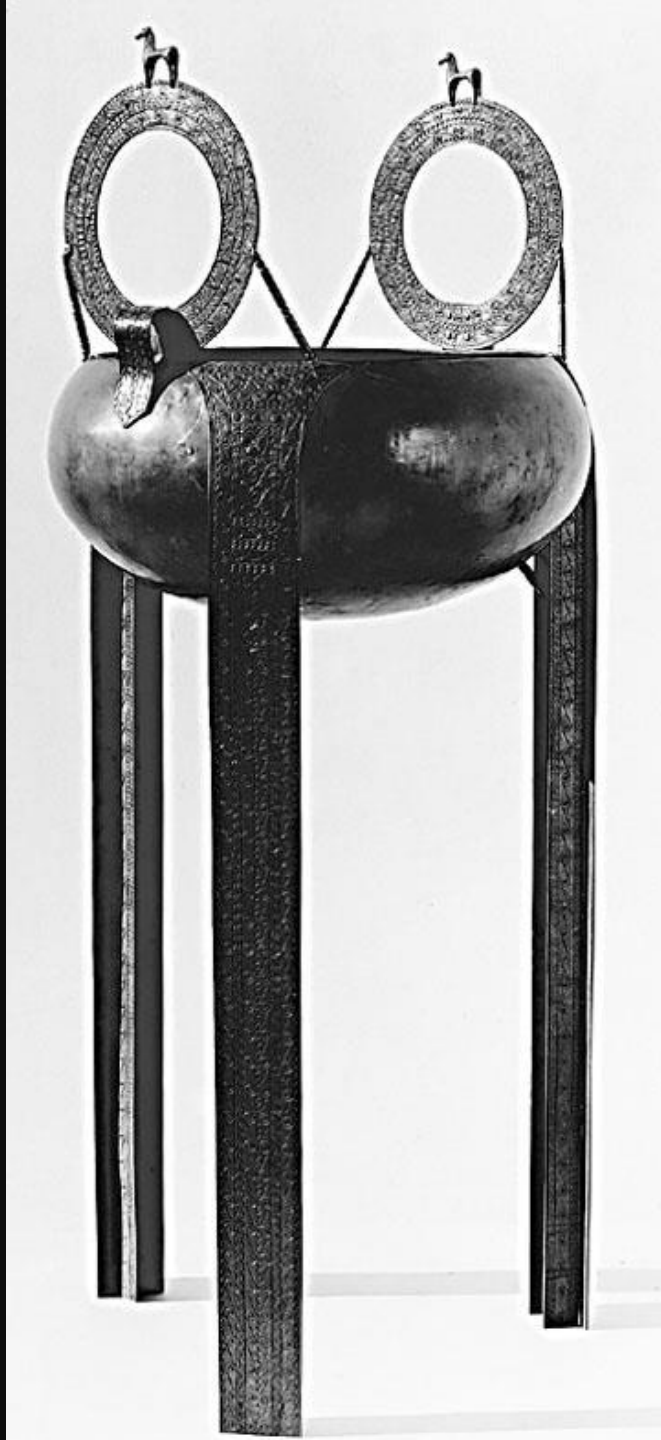
ΣΩ. Οἴσθα οὖν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ **θεατῆς** τῶν δακτυλίων ὁ **ἔσχατος**, ὧν ἐγὼ ἔλεγον ὑπὸ τῆς Ἡρακλειώτιδος λίθου ἀπ' ἀλλήλων τὴν δύναμιν λαμβάνειν; ὁ δὲ **μέσος** σὺ ὁ **ῥαψωδός** καὶ **ὑποκριτής**, ὁ δὲ **πρῶτος** αὐτός ὁ **ποιητής**; ὁ δὲ θεὸς διὰ πάντων τούτων ἔλκει τὴν ψυχὴν ὅποι ἂν βούληται τῶν ἀνθρώπων, ἀνακρεμαννὺς ἐξ ἀλλήλων τὴν δύναμιν.

Καὶ ὡσπερ ἐκ τῆς λίθου ἐκείνης ὄρμαθὸς πάμπολυς ἐξήρτηται
χορευτῶν τε καὶ διδασκάλων καὶ ὑποδιδασκάλων, ἐκ πλαγίου
ἐξηρτημένων τῶν **τῆς Μούσης** ἐκκρεμαμένων δακτυλίων. Καὶ
ὁ μὲν τῶν ποιητῶν ἐξ ἄλλης Μούσης, ὁ δὲ ἐξ ἄλλης ἐξήρτηται
—ὀνομάζομεν δὲ αὐτὸ **κατέχεται**, τὸ δὲ ἐστὶ παραπλήσιον·
ἔχεται γάρ— ἐκ δὲ τούτων τῶν πρώτων δακτυλίων, τῶν
ποιητῶν, ἄλλοι ἐξ ἄλλου αὖ ἠρτημένοι εἰσὶ καὶ
ἐνθουσιάζουσιν, οἱ μὲν ἐξ Ὀρφέως, οἱ δὲ ἐκ Μουσαίου·

οἱ δὲ πολλοὶ ἐξ Ὀμήρου κατέχονταί τε καὶ ἔχονται. ὦν σύ, ὦ Ἴων, εἷς εἶ καὶ κατέχη ἐξ Ὀμήρου, καὶ ἐπειδὴν μὲν τις ἄλλου του ποιητοῦ ἄδη, καθεύδεις τε καὶ **ἀπορεῖς** ὅτι λέγῃς, ἐπειδὴν δὲ τούτου τοῦ ποιητοῦ φθέγγεται τις μέλος, εὐθύς ἐγρήγορας καὶ ὀρχεῖταιί σου ἢ ψυχῇ καὶ **εὐπορεῖς** ὅτι λέγῃς·

οὐ γὰρ τέχνη οὐδ' ἐπιστήμη περὶ Ὀμήρου λέγεις ἢ λέγεις,
ἀλλὰ θεία μοίρα καὶ κατοκωχῆ, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες
ἐκείνου μόνου αἰσθάνονται τοῦ μέλους ὁξέως ὃ ἂν ἦ τοῦ
θεοῦ ἐξ ὅτου ἂν κατέχωνται, καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέλος καὶ
σχημάτων καὶ ῥημάτων εὐποροῦσι, τῶν δὲ ἄλλων οὐ
φροντίζουσιν· οὕτω καὶ σύ, ὦ Ἴων, περὶ μὲν Ὀμήρου ὅταν τις
μνησθῆ, εὐπορεῖς, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀπορεῖς·

τούτου δ' ἐστὶ τὸ αἷτιον, ὃ μ' ἐρωτᾷς, δι' ὅτι σὺ περὶ μὲν
Ἵομήρου εὐπορεῖς, περὶ δὲ τῶν ἄλλων οὐ, ὅτι οὐ τέχνη ἀλλὰ
θεία μοίρα Ἵομήρου δεινὸς εἶ ἐπαινέτης.

Πλάτων, *Νόμοι* IV,
719b4-d3

Χάλκινος τρίποδας
(Ολυμπία, 8^{ος} π.Χ. αι.)

ΑΘ. “Σμικρῶ μὲν δὴ πρόσθεν ἄρα οὐκ ἠκούσαμεν σου
λέγοντος ὡς τὸν νομοθέτην οὐ δεῖ τοῖς ποιηταῖς ἐπιτρέπειν
ποιεῖν ὃ ἂν αὐτοῖς ἦ φίλον; **οὐ γὰρ ἂν εἶδεῖεν** τί ποτ’ ἐναντίον
τοῖς νόμοις ἂν λέγοντες βλάπτοιεν τὴν πόλιν.”

ΚΛ. Ἀληθῆ μέντοι λέγεις.

ΑΘ. Ὑπὲρ δὴ τῶν ποιητῶν εἰ τάδε λέγοιμεν πρὸς αὐτόν, ἄρ’ ἂν
τὰ λεχθέντα εἴη μέτρια;

ΚΛ. Ποῖα;

ΑΘ. Τάδε· “Παλαιὸς μῦθος, ὃ νομοθέτα, ὑπὸ τε αὐτῶν ἡμῶν
ἀεὶ λεγόμενός ἐστιν καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν συνδεδογμένος, ὅτι
ποιητῆς, ὅποταν ἐν τῷ τρίποδι τῆς Μούσης καθίζηται, τότε
οὐκ ἔμφρων ἐστίν, οἷον δὲ κρήνη τις τὸ ἐπιὸν ῥεῖν ἐτοίμως ἔῃ,
καὶ τῆς τέχνης οὔσης μιμήσεως ἀναγκάζεται, ἐναντίως
ἀλλήλοις ἀνθρώπους ποιῶν διατιθεμένους, ἐναντία λέγειν
αὐτῷ πολλάκις, οἷδεν δὲ οὔτ’ εἰ ταῦτα οὔτ’ εἰ θάτερα ἀληθῆ
τῶν λεγομένων.

Τῷ δὲ νομοθέτῃ τοῦτο οὐκ ἔστι ποιεῖν ἐν τῷ νόμῳ, δύο περὶ
ένός, ἀλλὰ **ἓνα περὶ ἐνός** αἰεὶ δεῖ **λόγον** ἀποφαίνεσθαι. [...]"

Βιβλιογραφικές παραπομπές

- Καραμανώλης, Γ., επιμ. *Εισαγωγή στην αρχαία φιλοσοφία*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2017.
- Μπουρλογιάννη, Ξ. «Αρχαία ποιητική και ρητορική». Στο Καραμανώλης, 449-505.
- Murray, P., επιμ. *Plato on Poetry: Ion; Republic 376e-398b9; Republic 595-608b10*. Κέιμπριτζ / Νέα Υόρκη: Cambridge University Press, 1995.